

Bedřich Wieser.

Narozen r. 1851, zemřel r. 1926.

Ze slavné trojice, která hlavně reprezentovala v cizině t. zv. rakouskou národohospodářskou školu (Menger, Böhm-Bawerk, Wieser), ubyl nyní i poslední, Bedřich (svobodný pán) Wieser.*) Rakouská škola národohospodářská hleděla, jak známo, v národohospodářskou theorii uvést zase metodu abstraktní, která byla svými dřívějšími zastanci (školou individualistickou) namnoze diskreditována a mnohými svými odpůrci (zvláště školou historickou v Německu) zle kaceřována. Karel Menger ukázal tu, že je to hrubý omyl (literárně učinil tak mistrně ve svých pozdějších „Untersuchungen über die Methode der Socialwissenschaften“) a že ona část theorie národohospodářské, kterou on nazýval, ne zcela správně, exaktní a která má velkou důležitost svou, je právě dílem takové abstrakce. Arci škola individualistická chybovala potud, že všímala si jen objektivních poměrů hodnotných a cenových, nepřihlížela však k tomu, jak tyto hodnotné úsudky u jednotlivce vznikají (subjektivní hodnota). A tu ukázal K. Menger ve svých „Grundsätze der Volkswirtschaftslehre“ (1871), že hodnocení statku jednotlivcem je tím menší, čím větší zásobu statků on má a k čím méně důležitým účelům jich může ještě upotřebiti (zákon o hraničním užitku, který Menger arcí neobjevil sám ani první, učinil tak již o něco dříve Jevons). Böhm-Bawerk probral ve svých člancích v *Jahrbücher für Nationalökonomie* také jednotlivé otázky, týkající se hodnoty statků, hlavní však — životní — jeho prací byla kritika dosa-

*) Vedle těchto tří byla tu arcí ještě řada jiných spisovatelů, z nichž sluší zvláště jmenovati nedávno též zesnulého profesora pražské něm. university Roberta Zuckerkandla, jenž napsal dějiny theorie cenové, a Emila Saxe, jenž býval též profesorem na této universitě, žije však nyní v Opatiji (napsal theoretické základy státního hospodářství).

vadních názorů o podstatě a příčinách úroku a vybudování vlastní theorie o tom. Byla krátce řečeno, velmi duchaplným spojením theorie ažiové učící, že táž potřeba přítomná je naléhavější než budoucí a že tudíž i hodnotě statků, jimiž můžeme ukojití potřeby přítomné, neodpovídá hodnota stejného množství statků budoucích, nýbrž většího, a theorie produktivní; není nikterak jisto, že Böhm-Bawerk našel již správnou odpověď, ale jisto je, že jeho klasické vývody budou vždy východiskem pro každého, kdo zde bude dále pracovat. Literární činnost Wiesera, švakra Böhm-Bawerkova, byla ještě mnohem obsáhlejší. On netoliko osvětlil otázku hodnoty z nových stránek, nýbrž zabýval se i řadou jiných problémů (městské renty pozemkové, daně důchodové, peněz), vypracoval celý obsáhlý systém národohospodářské theorie a přešel na konci svého života i na sousední pole sociologické. Bylo mně přáno zvláštní štěstí, že jsem se s prof. Wieserem v různých etapách jeho činnosti setkal, jednou jako jeho žák, jednou jako pokračovatel v jeho teoriích. Konám tedy jen akt piety a vděčnosti, jestliže se vynasnažím tuto jeho činnost ještě blíže osvětliti a zhodnotiti.

Prof. Wieser narodil se r. 1851 ve Vídni, a tu také konal svá studia jak nižší, tak i na právnické fakultě. Zde poslouchal přednášky K. Mengra, jenž v té době vydal právě své nové „zásady vědy národohospodářské“, a navštěvoval i jeho seminář; dosáhnuv r. 1875 doktorátu, studoval pak ještě 2 roky v Německu, v Heidelberku, Lipsku, Jeně (pod Knisem, Roscherem, Hildebrandem). Je pochopitelné, že nové učení Mengrovo učinilo na mladého žáka velký dojem, a že vzniklo u něho odhodlání, na vybudování tohoto učení, které otevíralo tolik nových možností, se sám činně zúčastniti. Arci nemohl Wieser ihned se úkolu tomu zcela věnovati, nýbrž musel si volit nějaké praktické povolání, které by mu skýtalo možnost pracovati vedle něho i vědecky. Vstoupil tedy do finanční služby (nepřímé daně). Stopy této jeho úřední činnosti pozorujeme v jeho pozdější činnosti literární, zvláště ve článku „Gebühren“ v Mischler-Ulbrichově Státním slovníku (Staatswörterbuch). Ve článku tom podává Wieser hlavní ustanovení rakouského řádu poplatkového a pozdějších jeho změn (tento řád poplatkový se arcí neomezoval toliko na poplatky v užším smyslu vědeckém, nýbrž zahrnoval též mnohé daně nepřímé). Činí tak systema-

tický a kritický a podává při tom i vývoj a význam jednotlivých „poplatků“ tak mistrně, že podle výroku předního odborníka ve finanční vědě je článek Wieserův dosud nejlepším zpracováním tohoto tematu.

Vedle prací úředních má mladý Wieser arci též své vědecké zájmy soukromé. Zájmy ty byly sice původně, jak praví v předmluvě k „Das Gesetz der Macht“, obráceny k dějinám a politice, brzo však odvedla ho jeho vlastní práce na pole národního hospodářství. Při tom je zvláštní, že nepřipoutaly jeho pozornost k sobě historické a politické vztahy národního hospodářství, nýbrž že se věnoval úplně theoretickému studiu. Lze míti za to, že tu působil na mladého doktora vliv nového učení Mengerova a možností, které se tu v theorii na všech stranách otevíraly. Skutečně první dvě knihy, jimiž Wieser založil svou slávu, byly věnovány doplnění nové theorie hodnotné, vycházející, jak již řečeno, z pojmu „hraničního užitku“.

V první z nich „Über den Ursprung und die Hauptgesetze des wirtschaftlichen Werthes“ r. 1884 ukazuje Wieser, jenž byl tehdy ještě docentem na vídeňské universitě, že theorie o hraničním užitku (tento termín „Grenznutzen“ nyní úplně zdomácnělý pochází od Wiesera) ukázala sice správně, co je podstatou a příčinou míry hodnot, že se však přes to theorii dosud nepodařilo vymaniti se z vlivu pojmů a úsudků zakořeněných v lidu. Tím se vysvětluje celá řada velkých omylů v theorii namnoze panujících, jako ideje společenské směnné hodnoty, hodnoty druhové, hodnoty nákladové, hodnoty pracovní. Že všechny tyto pojmové souvislosti, které přešly do theorie z obyčejného způsobu nazírání a myšlení, jsou nesprávné, to dokázati bylo hlavním úkolem tohoto prvního spisu Wieserova. Jmenovitě vyvrací tu též z kořene názor tak často rozšířený, že hodnota statků závisí od jejich nákladů. Ukazuje totiž, že hodnota nákladů samých, t. j. statků výrobních, z nichž se vyrábějí statky spotřební, závisí zase na hodnotě těchto statků spotřebních, a sice na hraničné hodnotě statků, které mohou z dané zásoby být vyrobeny, a že se tudíž ten, kdo vysvětluje hodnotu statků spotřebních z nákladů, pohybuje v kruhu. Tuto důležitou souvislost prokazuje Wieser tak jasně a přesvědčivě, že na př. Ital Pantaleoni mluví tu o zvláštním „zákoně Wieserově“.

V druhé knize „Der natürliche Wert“, kterou napsal roku 1889 jako profesor německé pražské university, nechal Wieser předpoklady theorie hodnoty již zcela stranou a omezil se přísně na téma hodnoty, zato však se snažil vyčerpati celý rozsah hodnotných zjevů bez jakékoliv výjimky. Hodnota statků nezávisí toliko na poměru mezi množstvím statků a užitek, který skýtají, nýbrž záleží tu také na kupní síle těch, kdož tvoří poptávku po těch kterých statech. Aby tedy své úvahy zjednodušil, předpokládá Wieser stav, v němž není rozdílů majetkových, a hodnota řídí se toliko hraničným užitek. Hodnotu tu nazývá Wieser „přirozenou“ a zkoumá, čím se tato „přirozená hodnota“ u jednotlivých druhů statků řídí. Zabývá se otázkou, jak se při výnosu společném více výrobním činitelům přičítá výnos ten jednotlivým těmto činitelům, a čím se řídí zvláště část přičítaná pozemkům (W. ukazuje tu podrobně, že učení Ricardovo o pozemkové rentě není sice nesprávné, že je však neúplné) a kapitálu (nesouhlasí s učením Böhm-Bawerkovým, nýbrž odvozuje úrok zcela z produktivity kapitálu). Velmi duchaplným způsobem ukazuje pak, jakým způsobem vzniká na základech těchto hodnota půdy, kapitálu a práce, a jaký je poměr k nákladům. Nakonec pak zabývá se W. hodnotou v hospodářství státním, čím se řídí — na rozdíl od hodnoty soukromohospodářské — a jaký je základní zákon kolektivního hodnocení.

Další práce Wieserovy byly vyvolány aktuálními hospodářskými otázkami. R. 1892 byla v Rakousku uzákoněna zlatá měna, k ní vztahuje se Wieserův spis „Die Währungsfrage und die Zukunft der öst.-ung. Valutareform“ z r. 1894. R. 1896 byla dále uzákoněna, jak známo, reforma daní přímých v Rakousku. Zavedením daně důchodové v systém přímých daní byl způsoben pravý převrat ve finančním hospodářství, i bylo tedy, když uplynulo několik let, velmi naléhavo vyšetřiti, jak se reforma osvědčila. Úkolu toho podjal se s velkou energií a vynalézavostí Wieser, vole k tomu účelu srovnávací metodu statistickou. Ke svému srovnání (knížka Wieserova vyšla pod názvem „Ergebnisse und Aussichten der Personaleinkommensteuer in Österreich“ u Dunckra a Humblota r. 1901) zvolil Prusko, kde daň důchodová byla již delší dobu v platnosti a kde poměry hospodářské — aspoň ve více agrární části východní — se od po-

měří v Rakousku valně nelišily. Při tom rozdělil si Wieser celý materiál v obou státech podle velikostních skupin obcí i shledal, že v kategorii největších měst se výsledky (poměrný počet censistů, výše důchodu a daně připadající v průměru na 1 obyvatele) valně od sebe neliší a že lze tedy míti za to, že se zde úkol zdaňovací celkem zdařil. Zato však v kategorii menších obcí a zvláště na širokém venkově (v obcích majících méně než 2000 obyvatel) výsledky v Rakousku zůstávaly nepochybně a velmi značně za výsledky pruskými. Příčinu tohoto frapantního zjevu spatřoval Wieser ve vlivu agrárním, zvláště v instrukci nařizující, aby rolníci, u nichž katastrální výnos pozemků nepřesahuje jistou výši, nebyli dani podrobováni. Končil tedy Wieser svou studii apelem, aby se tu stala náprava, ježto jinak bude zdar daně důchodové ohrožen (nestalo se tak však, neboť až do světové války se procento zdaněných důchodů zemědělských valně nezměnilo).

Nedlouho potom vyšla jiná práce Wieserova z oboru finančního, která však neměla tentokrát účel vědecký, nýbrž politický. Wieser byl politickým přesvědčením svým staro-liberál a politické zájmy byly u něho, jak již víme, velmi silné. Přes to nezáčastnil se aktivně politického života, což mělo příčinu svou, jak praví v citované předmluvě, v tom, že se mu nezamlouvala omezenost jednoho každého stranicství. Sledoval však horlivě všechno politické dění a byv zavát osudem do Prahy, též boje mezi českými Němci a Čechy. A tu viděl, že čeští Němci přejímají kulturu od svých velkých bratrů zahraničních, ale nevytvářejí dosti svou vlastní kulturu. Proto dal podnět k tomu, aby byla v Praze založena zvláštní „německá společnost pro vědy a umění“ – v jejíž čelo byl pak sám postaven – a aby vydávala svůj vlastní časopis „Deutsche Arbeit in Böhmen“. V tomto časopise uveřejnil pak r. 1904 několik článků pod názvem „Die deutsche Steuerleistung und der öffentliche Haushalt in Böhmen“. Zdálo se mu totiž, že čeští Němci ve svém boji s Čechy nevyužívali dosti jedné své zbraně, totiž své větší poplatnosti. Proto si umínil ciferně vyšetřiti poplatnost Němců v Čechách (a sice hlavně u těch daní, ku kterým se vybírají přírážky zemské). To bylo arci velmi nesnadné, neboť u jednotlivých poplatníků se jejich národnost nezjišťuje. Bylo tedy nutno vycházeti od jednotlivých teritorií a podle toho,

jsou-li obývány z větší části jednou nebo druhou národností, připočísti daně v nich placené té neb oné národnosti k dobru. Již to arci bylo velmi nepřesné. Ale tímto způsobem nebylo by se dospělo k větší poplatnosti Němců, ježto největší poplatnost vykazuje vždy hlavní město, a to leželo v teritoriu českém. Bylo tedy nutno, aspoň u Prahy a u větších měst jíti ještě dále a vyšetřiti národnost i u jednotlivých poplatníků. A tu arci byla řada nových obtíží (někteří poplatníci, na př. právnické osoby nemají národnosti, jiní nejsou ani ryba ani rak atd.). Wieser nedal se však těmito obtížemi odstrašiti, nýbrž pomocí štábu pomocníků i pomocí některých dohadů dospěl přece — jak myslil — k výsledku, že Němci v Čechách participují na přímých daních, podrobených přírážkám, aspoň polovicí; naproti tomu činí podíl jich na jednotlivých výdajích země mnohem méně (v průměru jen 37%).

Wieserův článek nezůstal bez odpovědi z české strany, která byla vydána ve formě zvláštní brožury, přeložené i do němčiny, prof. Hoetzlem. V brožuře té se ukazuje po stránce daňové, že jednotlivé daně, na př. domovní neb výdělkovou, nenesou ti, kdož ji platí, a že je tedy nesprávné, připočísti příslušné daně národnosti majitele domu neb živnosti. Ale i kdybychom přistoupili na toto — nesprávné — stanovisko, pak je tu ještě řada velkých nesprávností v dohadách prof. Wiesera a jeho pomocníků; opravíme-li je, dojdeme ke kvotě mnohem nižší než Wieser (tuto část odpovědi psal dr. Živan-ský). Pokud pak se týče výdajů zemských, tu největší část jich, t. j. výdaje na národní školství, je přesně vázána zákonnými ustanoveními, nemůže tedy být o nějaké stranickosti řeči; pokud pak se ostatních výdajů týče, tu stojí kvota německá namnoze i nad populační (tuto část odpovědi psal prof. dr. D. Krejčí). Na brožuru tu nedostalo se již odpovědi se strany Wieserovy. W. byl brzo „*loco primo et unico*“ povolán na stolicí Mengrovu do Vídně a tak spor ten brzo zapadl.

Z české strany byl při této příležitosti prof. Wieserovi vytýkán chauvinismus nedůstojný vědce tak věhlasného. Byla tato výtka oprávněnou? Znaje dobře názory a povahu Wieserovu, mohu s přesvědčením otázku tu zcela popřiti. Bylo možno snad vytýkati Wieserovi smýšlení nedosti demokratické, jestliže chtěl práva politická vyměřovati ne dle práva rovnosti, nýbrž dle poplatnosti (nezapomeňme však, že naše snahy auto-

nomistické za Rakouska měly také své hospodářské odůvodnění v tom, že jsme chtěli svých vlastních prostředků použití především k lepšímu ukojení svých vlastních potřeb na př. školských). Bylo možno též vytýkati, že Wieser ve svém apriorním přesvědčení o větší poplatnosti německé nebyl vždy dosti kritickým ke svým pramenům a svým informacím. Ale o chauvinismu lze mluvití teprve tehdy, když někdo s plným vědomím používá údajů nesprávných nebo údaje správné překrucuje. Ale chauvinismu u Wiesera jistě nebylo. Nebo lze o chauvinismu mluvit, když někdo staví národnost nad člověčtví, pohrdaje nebo nenávidě osoby jiné národnosti, jen proto, že jimi jsou. Ale toho u Wiesera teprve nebylo. Dokladem tu může být i jeho poměr ke mně (prosím za prominutí, budu-li tu mluvit též o sobě, ale je to nutné, chci-li ukázat, čím jsem zesnulému povinován).

Poslouchal jsem v třetím roce národohospodářskou theorii u prof. Bráfa, a byly to právě jeho skvělé a poutavé výklady, které (vedle zájmu o sociální otázku, jenž vlivem pokrokového hnutí byl tehdy ve vzduchu) vzbudily ve mně mocnou zálibu k vědě národohospodářské. Onemocněl jsem však tehdy a byl nucen zůstat doma, po prázdninách pak se odebrati ze zdravotních ohledů na universitu štyrskohradeckou, kdež jsem pak složil i zkoušky a dosáhl hodnosti doktorské. Vrátiv se pak po absolvování zase do Prahy — tentokráte definitivně — rozhodl jsem se navštěvovati seminární cvičení z národního hospodářství nejen u prof. Bráfa, nýbrž i u prof. Wiesera (nenahlížel jsem, proč by bylo dovoleno chodit do ciziny poslouchat slavné vědce, proč by to však nemělo být dovoleno, jsou-li v Praze). Svého tehdejšího rozhodnutí jsem později nelitoval, neboť seminář Wieserův (který jsem navštěvoval i později jako jednoroční dobrovolník) byl mi vždy zdrojem velkého poučení i zábavy. Théma, k němuž se referáty seminární vztahovaly, bylo jednotné (na rozdíl na př. od semináře Bráfova), což mělo výhodu větší jednotnosti a soustředěnosti. Thématem tím byla jednou, nemýlím-li se, spekulace, po druhé městská renta pozemková. Po jednom mém referátu (poukázal jsem v něm zvláště k tomu, jaký účinek má tempo vzrůstu města na výši cen stavební půdy a tím i na intensitu zastavění, viz na př. zajímavý rozdíl mezi vzrůstem Vinohrad a Břevnova v minulém století) prof. Wieser vyslovil se s velkým uznáním o tomto i dřívějším mém referátu („ještě jsem nikdy neviděl

Wiesera tak teplého“, pravil mi po tomto semináři jeden z účastníků) a po semináři se mne tázal, nechtěl-li bych teorii městské renty pozemkové probranou v semináři zkoumati na poměrech pražských, že by mně v tom případě opatřil povolení k nahlédnutí do příslušného materiálu od finančního ministerstva a od Hypoteční banky. Rozumí se, že jsem tuto lákavou nabídku s díky a radostí přijal a brzo se do práce (především do excerpcování pozemkových knih) pustil. Bylo tu zapotřebí ještě leckterého dopisování (prof. Wieser se mezitím přestěhoval do Vídně) a opravování, byly tu leckteré průtahy, ale konečně má práce uviděla přece světlo boží jako 2. sešit IX. svazku „Wiener Staatswissenschaftliche Studien“. Profesor Wieser napsal k mé práci obšírný úvod, v němž podal duchaplnou studii o městské rentě pozemkové. Poukázal na shody i rozdíly mezi zemědělskou rentou pozemkovou a městskou, a ukázal, že městská renta pozemková závisí hlavně na různém oceňování se strany nájemníků, i na čem je toto různé oceňování založeno. Prof. Wieser při tom všem dobře věděl, že jsem Čech. Byl by tak jednal chauvinista?

Ve zmíněném úvodu podotkl Wieser, že by z vývodů mých mohly být činěny též důležité závěry na účinky domovní daně činžovní, že však pro nedostatek času a místa odkazuje toliko na své dřívější vývody v anketě o reformě domovní daně činžovní (1903). Vskutku v této své výpovědi poukázal již Wieser — odvolává se na výsledky mého šetření — na dvojí, zcela různý účinek daně té: Na jedné straně daň — zasahujíc onu část činží, která tvoří rentu — zmenšuje rentu pozemkovou, snižuje tím též ceny stavebních pozemků a zmenšuje dále i nezasloužené zisky majitelů pozemků, vesměs jsou to účinky příznivé. Na druhé straně však daň — zasahujíc onu část činží, která odpovídá zúročení kapitálu a vynaložené práci — zvyšuje náklady a přesunuje se ve zvýšených činžích na nájemníky, nutíc je k omezení jich potřeby bytové a zvyšujíc tudíž nouzi bytovou, a působí v této své části vesměs nepříznivě. Soudil tedy Wieser, že by snížení daně mělo se týkat této části daně, kdežto zdanění renty by mělo zůstatí nezměněno. Arci praktické provedení tohoto námětu bylo by nanejvýš obtížno, proto k němu nedošlo. Ale přece plyne z vývodů Wieserových jasně, že i snížení daně u novostaveb (jak

se pak skutečně stalo při podporování malobytových staveb) má účinky daleko příznivější než snížení daně u starých domů.

Později ještě (1908) podal Wieser jiný velmi cenný referát v anketě o sanaci zemských financí. Pro nejbližší přítomnost nenašel tu jiné rady, než aby byla zemím poskytnuta mírná dotace dle jejich poplatnosti. Pro budoucnost jest však energickým vybudováním daně důchodové pečovati o to, aby země byly s to, hraditi své výdaje z vlastních prostředků.

V téže době (1905—1913) zaměstnávaly však Wiesera ještě jiné práce — byla to doba, kdy Wieser byl neobyčejně činným, jako by chtěl všechny možnosti v něm utajené ještě vyvinout. Především byla to theorie peněz. Je známo, že prof. Knapp svým spisem „Die staatliche Theorie des Geldes“ (1905) položil podkop pod dosavadní názory o theorii peněz, sám však nepodal náhradou jinou uspokojivou theorii. Zde se otvíraly pro národohospodáře mezery žádající vyplnění. Prof. Wieser sám již r. 1905 nastupuje kathedru vídeňskou měl přednášku o „dějinných změnách hodnoty peněz“, v r. 1906 pak přednášel již svou novou theorii na vídeňské universitě, r. 1909 pak rozvinul ji definitivně na valné hromadě spolku pro sociální politiku ve Vídni v písemném svém referátu (v ústním pojednal pak o problému měření hodnoty peněžní). V referátu tom ukazuje Wieser nesprávnost panující theorie peněžní (kvantitativní), vyvozuje, že hodnota peněz nezávisí na poměru mezi množstvím peněz (oběživ) a množstvím statků, jak tato učí, nýbrž na poměru mezi množstvím peněžních důchodů a množstvím statků, tvořících t. zv. reální důchod. Ukazuje dále, že mezi reálním důchodem a peněžním je těsná souvislost, ježto s rozmnožením statků stoupá i peněžní důchod. Jestliže přes to se může poměr mezi reálním a peněžním důchodem posunout a tím i hodnota peněz změnit, jsou tu dle Wiesera dvě příčiny: rozmnožení peněz (platidel, to však učí i kvantitativní theorie) a rozšiřování se peněžitého hospodářství. Vývody Wieserovy tvoří po mém přesvědčení základy nové správné theorie peněžní. Přes to však vyžadují ještě jistého doplnění, ježto příčiny změn hodnoty peněžní Wieserem udané k vysvětlení skutečných změn ještě naprosto nestačí. K tomu se vrátím ještě v dalším.

Sotva dokončil Wieser jednu práci, již jej očekávala druhá. Vydavatelstvo nového „Grundriss der Sozialökonomik“ vyzvalo Wiesera, aby pro tento Grundriss napsal práci základní, to jest theorii společenského hospodaření. To bylo pro Wiesera tím cennější, čím upjatější byli dříve němečtí vědci oproti t. zv. rakouské škole. Wieser proto s radostí přijal práci nabízenou a pustil se do ní s veškerou energií, takže v poměrně krátké době (dílo to vyšlo již r. 1914) sepsal obsáhlé a obsahem velmi bohaté dílo o theorii společenského hospodaření. Dílo to rozpadá se ve čtyři oddíly. V prvním líčí theorii jednoduchého hospodářství; nevychází tu však od izolovaného hospodářství Robinsona neb osamělého lovce, nýbrž předpokládá tu hospodářství již vyvinuté, při tom však jednotně vedené, takže tu vztahy mezi jednotlivci nepřicházejí v úvahu, nýbrž jen poměr člověka k přírodě jej obklopující. V druhém oddíle, nejdelším, probírá theorii hospodářství národního, sestávajícího z množství individuí, z nichž každé jedná ve vlastním zájmu; pojednává o směnách, penězích, o kapitálu těžebním, o kapitalistickém hospodaření atd. Ve třetím oddílu podává theorii státního hospodářství, ve čtvrtém pojednává o mezinárodních vztazích hospodářských, o bilanci obchodní a platební, o mezinárodní hodnotě peněz. Dílo to tvoří do jisté míry shrnutí a korunování národohospodářského myšlení Wieserova, představuje však zároveň i nejlepší theoretický systém německý (Schmollerova velká kniha ztrácí se příliš v historických jednotlivostech a schází jí při tom pregnantní a systematické podání hlavních theoretických souvislostí).

Tu vypukla válka a dala myšlení Wieserovu jiný směr, směr, který odpovídal jeho původní zálibě k' politice a historii. Wieser nevěřil dlouho v možnost světové války; když však přece vypukla, považoval za svou povinnost dle všech sil svých pracovati k zachování Rakouska, o jehož nutnosti byl přesvědčen. V tom smyslu měl několik řečí o poměru Rakouska k válce, v tom smyslu mluvil též v panské sněmovně, kamž byl povolán, a z tohoto svého přesvědčení milerád vyhověl též vyzvání, aby vstoupil jako ministr obchodu do ministerstva Seydlerova. Pak ale přišel rozklad a s ním řada otázek pro Wiesera, jak se to mohlo stát a jaký smysl měly všechny oběti války. Snažil se je zodpověděti v knížce „Oesterreichs Ende“ a v několika člancích o revolucích, v článku „Die Schuld am

Frieden“ formuloval pak své žaloby proti „násilnému“ míru. Zanášel se též myšlenkou sepsati velký spis o světové válce a o omylech uzavřeného míru. Avšak během příprav k této práci změnil se jeho původní názor, viděl stále více světovou válku i mír v perspektivě světových dějin i snažil se najít síly ženoucí kolesa světových dějin. A tak vznikla v něm myšlenka jeho velkého sociologického díla „Das Gesetz der Macht“, na němž pak pracoval nepřetržitě až do letošního roku. V díle tom byl veden především myšlenkou ukázat, jakým způsobem se vyvíjí moc společenská; tento zákon rozpadá se pak v bohatství historického dění v řadu jednotlivých zákonů. Další myšlenka byla pak ukázat, jak se přísný zákon vnější moci během doby proměňuje v mírnější příkazy práva a mravnosti. Je velmi zajímavé pozorovat, jak na sklonku svého života Wieser, skončiv svou práci životní na jednom poli (ekonomiky), přechází na sousední pole sociologické (arci již v jeho teorii společenského hospodaření založení její jeví zřejmě stopy jeho sociologických studií). Podati arci kritické ocenění jeho velkého sociologického díla přenechávám sociologům samým.

Jmenované dílo dokončil Wieser v lednu t. r. a tu již čekaly naň zase některé důležité práce národohospodářské. Byl mezitím kooptován do hlavní redakce velkého německého státovědeckého slovníku. „Handwörterbuch der Staatswissenschaften“, jehož 4. vydání právě vychází. Podle redakční úmluvy převzal též redakci, po případě vypracování některých hesel, a to nyní kvapilo, ježto vydání to blíží se již svému dokončení. Mezi jiným převzal Wieser též redakci hesel o penězích. Tu vzpomněl si též na separátky mých článků „Kreditinflation und Geldtheorie“, které jsem mu byl přede dvěma roky poslal, a jichž příjem mi on tehdy potvrdil. Ke čtení jich dostal se však, jak mi psal, teprve nyní. Co o nich soudí, to prý vidím z jeho žádosti, s kterou se na mne obrací. Vypsal mi, jakým způsobem chce rozdělit příslušná hesla, sám že chce podat teorii peněz, mne pak že žádá, abych napsal „dějiny názorů peněžně-theoretických“ (sluší upozorniti, že učinil tak, ačkoliv jsem vlastně jeho teorii kritisoval, pravě, že ona není ještě úplná a že třeba ji doplniti tím, že se musí rozeznávat mezi jednotlivými druhy statků a stejně i jednotlivými účely, k nimž se peněžní důchody určí, a že pak důchody určené ke koupi spotřebních statků nemusí se měniti ve stejném poměru jako

množství spotřebních statků atd.). Rozumí se, že jsem této pro mne čestné nabídce rád vyhověl a žádaný článek ve stanovené lhůtě (do 15. května) odvedl. Na to dostalo se mi odpovědi v červnu od zetě Wieserova, prof. Exnera. Vyřizoval mi, že prof. Wieser mi děkuje za zaslání onoho článku a že mi vzkazuje, že již zběžné přečtení této práce splnilo úplně jeho očekávání, že však ještě v některých podřízených bodech by chtěl si se mnou dopisovat. To prý se stane, jakmile bude zase při silách. Bohužel již k tomu nedošlo, neboť o měsíc později dostalo se mi smutné zprávy, že prof. Wieser již dokonal. A tak nezbylo mi, nežli místo slíbené korespondence, na niž jsem se těšil,*) psáti tento nekrolog.

Profesor Wieser zůstane vždy v paměti mé jako vzor vynikajícího vědce i dobrotivého učitele! Jako vědec dosáhl největších úspěchů — jeť nyní všeobecně uznáván jako jeden z předních theoretiků národohospodářských, jak svědčí o tom též sborník vydaný letos jeho žáky k jeho 75. narozeninám. — V poslední době jeho života těžce dolehl naň — jenž žil vždy v tradicích starorakouských — rozpad Rakouska. Ale i z této „pohromy“ se jeho přirozený optimismus brzo zotavil, neboť jeho studie sociologické a historické utvrdily ho v poznání, že proudy, které loď lidského bytí dosud unášely, přes nejhoroznější ztráty a utrpení přece jenom ji přiblížily vysokému cíli. Neměl tedy, vydávaje poslední své velké dílo, toužebnějšího přání, než aby kniha jeho přispěla k rozšíření důvěry, že lidstvu bude nakonec přece jen dopřáno přistati v přístavu míru.

Vilibald Mildschuh.

*) Mezi tiskem tohoto nekrologu dostalo se mi však zprávy od prof. H. Mayera, že byl týden před smrtí Wieserovou u něho. Týž se zabýval právě mým článkem a žádal ho o vyřízení některých rad (abych přihlédl ještě ke Keynosovi a Misesovi a j.).